

plină? Care vor fi obiectivele politicii interne și externe a lui Al. I. Cuza în primii ani de domnie? De ce recunoașterea dublei alegeri a fost urmată de măsuri pentru centralizarea statului? Se va cere elevilor să explice limitele dar și importanța principalelor reforme, caracterul lor. Pentru stimularea gândirii logice a elevilor se vor pune alte întrebări — De ce țărani, care au participat la dubla alegere a lui Al. I. Cuza s-au răscolit totuși în timpul domniei sale? De ce legea de secularizare a averilor mănăstirești constituie un pas spre independență? Cum explicați caracterul moderat al reformelor lui Cuza? etc. Tot prin întrebări ajutătoare elevii vor ajunge la concluzia finală a lecției și anume că: domnul a urmărit să pună în aplicare programul revoluției de la 1848, de aceea poate fi considerat un domn revoluționar; reformele au avut un caracter burghez-democrat moderat și au pus bazele statului român burghez modern.

Așa cum s-a mai precizat și în alte materiale lecția poate fi îmbogățită cu citate din publicațiile epocii, din telegramele adresate de țărani domnitorului, cu ocazia reformei agrare, din aprecierile făcute în presa străină, etc. Se pot introduce, deasemenea, elemente de istorie locală, ilustrații, poezii, etc.

Prof. RODICA NEACȘU

Liceul „Mircea cel Bătrîn“ Constanța

BIBLIOGRAFIE

- * * * *Acte și legiuri privitoare la chestia țăărănească* adunate de D. C. Sturdza-Scheoanu, București, 1907, seria I, vol. II, p. 733—947.
- Giurescu Constantin C., *Viața și opera lui Cuza Vodă*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, ed. Științifică, 1970.
- * * * *Istoria României*, București, Ed. Academiei, R.P.R., 1964, vol. IV, p. 313—397.
- Platon Gheorghe, *Istoria modernă a României*, București, Ed. Didactică și pedagogică, 1985, p. 179—198.
- Berindei Dan, *Reformele lui Al. I. Cuza*, în „Studii și articole de istorie“, XVIII, 1972, p. 25—31.
- Sendrulescu I. Gh., *Rolul lui Al. I. Cuza în înfăptuirea și desăvârșirea Unirii Principatelor*, în „Studii și articole de istorie“, XLIX-L, 1984, p. 114—121.
- Ene Elena, Smeu Georgeta, Bărbuleanu Rea Silvia, Ceacalopol Gloria, *Metodica predării istoriei României*, București, 1983.

MONARHIA HABSURGICĂ ÎN VREMEA MARIEI TEREZA ȘI A LUI IOSIF AL II-LEA (1740—1790)

(clasa a VII-a — 1 oră)

- I. *Situația Imperiului romano-german după războiul de 30 de ani.*
  - dezmembrarea sa în numeroase state.¹
  - apariția a două state mai mari, Austria și Prusia.
- II. *Formarea și expansiunea Imperiului Habsburgic.*
  - Inițial feudă a casei de Habsburg.²
  - Expansiunea sa prin războaie cu Turcia și Franța.³
    - a) 1529 — primul asediu, nereușit, al Vienei de către Soliman cel Mare.⁴
    - b) 1683 — un nou asediu al Vienei, început al războaielor austro-turce.⁵
    - c) 1683—1699 — Primul război, încheiat cu pacea de la Carlowitz.⁶
    - d) 1716—1718 — Al doilea război, încheiat cu pacea de la Passarowitz.⁷

- e) 1736—1739 — Al treilea război, încheiat cu pacea de la Belgrad.⁸
— Urmarea acestor războaie⁹.

III. Maria Tereza¹⁰ și Iosif al II-lea¹¹, monarhi luminați.

- reformele lor :
a) economice.¹²
b) administrative.¹³
c) militare.¹⁴
— urmările lor.¹⁵

Comentariu istoric

1. Pacea Westfalică a transformat imperiul german într-o confederație de state, în fapt independente, îngrădind mult autoritatea împăratului. S-a creat în același timp o ruptură definitivă între ramura austriacă a Habsburgilor și cea spaniolă. Cu toate încercările de recucerire a terenului pierdut în apus, Habsburgii se văd obligați să renunțe la pozițiile din această parte a Europei și își îndreaptă atenția din ce în ce mai mult spre răsărit.

2. Teritoriul inițial stăpinit de Casa de Habsburg, pînă în sec. al XVI-lea, cuprindea Austria propriu-zisă și se întindea pînă la Viena. În sec. al XVI-lea el crește prin alipirea Cehiei, a unei părți din Ungaria și Croația. Exceptînd Ungaria, acest teritoriu se va numi pînă în sec. al XIX-lea „domeniile ereditare ale Casei de Habsburg“, iar din acest secol va căpăta denumirea de Imperiul Austriac. De notat faptul că Habsburgii aveau și funcția de împărați romano-germani, dar după pacea din 1648 puterea imperială nu mai însemna decît un titlu lipsit de conținut.

3. În a doua jumătate a sec. XVII și începutul sec. XVIII între Habsburgi și regele Franței, Ludovic al XIV-lea se poartă o serie întregă de războaie. Speriați de creșterea pretențiilor Franței la hegemonia europeană, Habsburgii, atît cei spanioli, cît și cei austrieci, în alianță cu alte state (Anglia, Olanda) vor lupta din greu împotriva lui Ludovic al XIV-lea. Este vorba în ordine de :

a) Războiul de devoluție (1667—1668), în care Spania este salvată doar de „Alianța de la Haga“ care inaugurează seria coalițiilor antifranceze.

b) Războiul Franței cu Olanda (1672—1678) în care Habsburgii luptă de partea olandezilor.

c) Războiul dintre Franța și Liga de la Augsburg, 1688—1697 (Imperiul Habsburgic, Suedia, Spania la care se adaugă Anglia și Olanda).

d) Războiul pentru succesiunea la tronul Spaniei (1701—1714), în care din nou rivalitatea dinastică dintre Habsburgi și Bourboni s-a transformat în luptă deschisă. În urma păcii de la Rastatt, Carol al VI-lea, împăratul habsburgic primea Țările de Jos, Milano și Neapole, iar din 1720 habsburgii stăpîneau și Sicilia, în total un teritoriu de peste 145 mii Km².

4. În noiembrie 1527 Ferdinand de Habsburg se încoronează la Buda rege al Ungariei, dar Ioan Zapolja, care pretindea deasemeni coroana cheamă pe turci în ajutor pentru a-l goni din țară.

În 1529 sultanul Soliman invadează Ungaria, ocupă Buda pentru a doua oară, îl instalează pe Ioan Zapolja pe tronul maghiar și pornește contra Vienei. Orașul, părăsit de Ferdinand și de o parte de locuitori își datorează salvarea puternicilor sale întărituri. În septembrie 1529 Viena era înconjurată de armata

turcă. Dar, sub comanda contelui Nicolas de Salm, apărătorii orașului au rezistat cu eroism tuturor atacurilor turcești. Apropierea iernii, marile pierderi, lipsa de hrană și venirea iminentă a armatei de ajutor trimisă sub comanda ducelui Frederic au silit pe sultan să ridice asediul. O nouă încercare făcută de Soliman în 1532 de a cucerii orașul se termină de asemeni printr-un eșec.

5. Noul asediu al Vienei a început la 12 iulie 1683. Dar războiul cu turcii începuse din mai, cînd sub comanda marelui vizir Kara Mustafa s-a pus în mișcare din Belgrad cea mai mare armată turcă de pînă atunci. La 14 iulie începu bombardamentul orașului și înaintarea subterană (prin războiul minelor) al armatei turcești spre bastioanele sale. Primul asalt are loc la 23 iulie, apoi se continuă zi de zi, dar fără succes. Sub comanda lui Starhemberg apărătorii orașului se bat eroic. De un mare ajutor le sînt informațiile primite prin intermediul domnitorilor români. La 4 septembrie 1683 turcii reușesc să distrugă o mare parte din întărituri și să pătrundă în oraș, dar după o luptă violentă sînt respinși. Între timp armata ce venea în ajutorul asediaților, comandată de regele Poloniei, Jan Sobieski, se apropie de Viena. Bătălia decisivă se dă la 12 septembrie și este cîștigată de armatele aliate. Vizirul este obligat să ridice asediul.

6. În sec. al XVII-lea, luptînd aproape permanent cu Franța în vest Habsburgii au dus o politică defensivă față de Imperiul otoman. Chiar în anul asediului Vienei suprema grijă a diplomației habsburgice era să mențină pacea cu turcii cu orice sacrificii. Dar, victoria armatelor unite asupra turcilor i-a determinat pe Habsburgi să pornească ofensivă împotriva Imperiului Otoman.

În 1684 ia ființă Liga Sfîntă, formată din imperiul Habsburgic, Polonia, Veneția și statul papal. Pe de altă parte împăratul Leopold I încheie un armistițiu pe 20 de ani cu Franța, în 1694. În 1686 și Rusia a promis sprijin țărilor pornite la luptă împotriva turcilor și a declanșat o campanie împotriva Porții. În același an armatele conduse de Carol de Lorena și de electorul Maximilian Emanuel reușesc să cucerească Buda și continuă izgonirea turcilor din restul Ungariei. În 1687 este reputată importanta victorie de la Mohacs. În vara anului 1688 austriecii au trecut Dunărea continuîndu-și înaintarea spre sud în Peninsula Balcanică. În bătălia de la Zenta din 1697 armata imperială condusă de Eugeniu de Savoia a dat o nouă importantă lovitură forțelor otomane. Tratatul de pace încep după această bătălie și pacea se încheie la 26 ianuarie 1699 la Carlowitz. Turcia renunța la Ungaria și Transilvania, cu excepția Banatului. Habsburgii ocupă deasemenea o parte a Croației și Serbiei.

7. În 1714 Turcia atacă Veneția și Imperiul Habsburgic aliat cu Veneția intră în război în 1716 contra Turciei.

În același an armatele imperiale conduse de prințul Eugeniu de Savoia cîștigă victoria de la Petorvaradin. Principala victorie austriacă este cea de la Belgrad, urmată de cucerirea orașului. Speriați, turcii au cerut pace, care s-a încheiat la Passarowitz în 1718. Austriecii ocupau Banatul, o parte din Serbia, nordul Bosniei și Oltenia.

8. Între anii 1736 și 1739 Habsburgii se angajează într-un nou război cu turcii spre a-și mări autoritatea și teritoriile. Acest război s-a soldat însă cu un eșec pentru curtea de la Viena. Prin pacea de la Belgrad Austria a pierdut teritoriile balcanice cucerite în 1718, precum și Oltenia.

9. Monarhia absolutistă habsburgică formată în centrul Europei prin războaie cu imperiul otoman, cu Prusia, prin răpirea teritoriilor unor state vecine, ocupa al III-lea loc în Europa avînd un teritoriu de aproximativ 576.000 km² și o populație de peste 20 mil. locuitori.

10. Împăratul Carol al VI-lea muri în 1740, într-un moment critic pentru Habsburgi care tocmai fuseseră învinși de turci și pierduseră Belgradul. El lăsase fiicei sale Maria Tereza (1740—1780) dreptul la tron prin Pragmatica Sancțiune ce fusese ratificată de toate dietele țărilor supuse și recunoscută tacit de întreaga Europă.

Dar, după moartea sa nimeni nu mai recunoscuse Pragmatica Sancțiune, numeroși competitori își denunțară angajamentele. Aceștia au fost mai întii August de Saxa și Carol Albert, electorul de Bavaria, ce se simțeau lezați de dispozițiile acestui act și mai apoi regele Spaniei, regele Sardiniei și Frederic al II-lea al Prusiei, ce reclama Silezia. În războiul de succesiune austriacă (1741—1748) care a angajat Austria, Prusia, Spania, Franța și Anglia, Maria Tereza se salvează pierzînd Silezia în favoarea Prusiei și unele teritorii din Italia în favoarea Spaniei. În războiul de 7 ani (1756—1763) Habsburgii aliați de data aceasta cu Franța și Rusia luptă împotriva vechilor dușmani, Prusia și Anglia. Cu toate eforturile sale, Imperiul Habsburgic va pierde definitiv Silezia, rămasă în stăpînirea Prusiei (pacea de la Huberzburg). Maria Tereza se va revanșa participînd la împărțirea Poloniei. În 1772 Austriei i-au revenit Galiția de sud și de est, iar în 1775 ea a copleșit și Bucovina.

11. Fiul cel mare al Mariei Tereza devine împărat și coregent în statele patrimoniale habsburgice la moartea tatălui său Francisc I în 1765. Încă înainte de a se urca pe tron, în 1780, Iosif al II-lea (1780—1790) s-a implicat în conducerea statului. Conștient de criza generală a feudalismului, el a devenit un propovăduitor fervent al ideilor iluministe.

12. În vederea întăririi bazei economice a statului absolutist, Habsburgii au luat și o serie de măsuri economice ce priveau dezvoltarea agriculturii, a industriei și comerțului. Curtea de la Viena a aplicat o politică mercantilistă. Pentru dezvoltarea agriculturii au fost emise o serie de legi și ordonanțe cu privire la reglementarea prestațiilor țărănești către nobili. Între 1767 și 1775 se emit ordonanțele împărătești care stabileau drepturile și îndatoririle țăranilor, limitîndu-se claca și celelalte servituți. Această legislație emisă cu scopul de a salva regimul feudal, a avut și urmări pozitive asupra dezvoltării agriculturii. După răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan este desființată denumirea de iobag, și se permite mutarea acestora, de pe o moșie pe alta.

În ce privește dezvoltarea industriei, Habsburgii au sprijinit metalurgia și întreprinderile textile. Au luat astfel ființă manufacturi, s-a dezvoltat mineritul în Cehia, Tirol, Stiria, Transilvania. În sprijinul comerțului se organizează companii comerciale, se construiesc șosele. Ca urmare, în a doua jumătate a sec. XVII! o serie de ramuri industriale aveau tot mai mult un caracter capitalist.

13. Scopul reformelor administrative efectuate de Habsburgi a fost realizarea unei conduceri centralizate. S-a scos în evidență faptul că în centrul puterii de stat se afla suveranul, împreună cu cancelaria aulică. În 1761 este înființat un Consiliu de Stat cu 6 membri. În spiritul despotismului luminat, Habsburgii au luptat împotriva privilegiilor locale ale stărilor și corporațiilor. Dar măsurile lor aveau scopul menținerii cu orice preț a orînduirii feudale.

14. La începutul domniei Mariei Tereza au fost luate o serie de măsuri în vederea întăririi forței militare a statului. S-a înființat un comandament suprem militar unic, s-au organizat regiunile și regimentele grănicerești, iar din 1749 armata a fost organizată după model prusian. Numărul soldaților crește la circa 280 de mii.

15. Urmările reformelor făcute de cei doi împărați în scopul menținerii orânduirii feudale, nu au avut un efect de lungă durată. Este adevărat că ele au întârziat izbucnirea unor mișcări revoluționare comparabile cu revoluția burgheză din Franța. Dar, indirect, fără voia reformatoților, ele au contribuit la dezvoltarea burgheziei ce-și va ridica glasul la 1848. Nici așa, limitate, reformele, mai ales cele ale lui Iosif al II-lea nu vor fi pe placul clasei feudale ce se va strădui (și va reuși) să le înlăture după moartea împăratului.

Indicații metodice

Tema „Monarhia habsburgică în vremea Mariei Tereza și a lui Iosif al II-lea“ este prevăzută în programă la clasa a VII-a și poate fi predată într-o oră de curs. Este o lecție de comunicare-învățare. Această temă este legată atât de lecția anterioară, prin cuprinderea ei și a monarhiilor absolutiste, cât mai ales de cele următoare, ușurând înțelegerea acestora (cum este lecția „Formarea regatului Prusiei“ sau „Țările Române în contextul istoriei europene“.) Metodele moderne ca și cele clasice de predare pot fi utilizate cu succes.

Plecînd de la planul lecției, care scoate în evidență problemele esențiale ale formării monarhiei habsburgice, profesorul poate folosi o întrebare-problemă sau mai multe, prin care să obțină de la elevi aprecierea că această monarhie face parte din rîndul celor absolutiste. În această lecție apare o noțiune istorică nouă: despotism lăminat. Această noțiune, cea de „despotism lăminat“ poate fi dedusă de elevi prin explicarea atentă de către profesor a acestui adevărat paradox lingvistic. Cum a putut oare să coexiste absolutismul cu ideile iluministilor secolului al XVIII-lea? Concluzia lecției trebuie să scoată neapărat în evidență această idee-încercare de a prelungi orînduirea feudală și absolutismul prin folosirea ideilor iluministe. Astfel, elevii vor înțelege și mai bine sensul reformelor făcute de cei doi împărați iar într-o lecție viitoare cînd vor învăța despre răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan, vor putea aprecia mai bine rolul acesteia în cadrul reformelor lui Iosif al II-lea. În predarea lecției nu trebuie uitat rolul negativ jucat de Imperiul Habsburgic față de țara noastră. În acest context se recomandă folosirea cunoscutului citat din Programul Partidului: „Exploatarea feudală a fost agravată de dominația marilor imperii vecine, otoman, habsburgic, țarist, ...care prin războaie, prăzi și biruri au secătuit, veacuri de-a rîndul avuția țărilor românești“. Prin aceasta se face de altfel și legătura cu lecții care tratează istoria țării noastre.

În concluzie, cred că această lecție ocupă un loc important în economia materiei clasei a VII-a oferind un prilej semnificativ pentru crearea de sentimente și convingeri patriotice, prin aprecierea contribuției fiecărui stat la făurirea civilizației universale.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multi-lateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, pag. 29.
2. D. Almaș și alții — *Manual de istorie universală modernă (1642—1848)* vol. I, Partea I, Universitatea Buc., 1970, pag. 114—123.
3. Jean Chagniot — *Les Temps Modernes, 1691—1789*, P.U.F. Paris 1973, p. 234.
4. S. K. Padover — *Joseph II — L'Empereur revolutionnaire*, Payot, Paris, 1935.
5. Richard Kralik — *Histoire de Vienne depuis L'Empire Romain jusqu'a nos jours*, Payot, Paris, 1932.

BIRO ALEXANDRU
Șc. gen. Găiseni-Căscioara,
jud. Giurgiu